

MARIJ VIKTORIN

Hvalnica Trojici I: *Adesto lumen verum*

ŽIVLJENJE: VIR CLARISSIMUS

Osebnost Marija Viktorina postaja bolj poznana šele v zadnjem času, ko se nam preko znanstvenega proučevanja vedno bolj zarisuje – zaradi manjka zgodovinskih virov sicer še vedno dokaj skrivnostna – veličina njegovega življenja in del.¹

Zgodovinsko zanesljivi podatki o njem so le njegova rojstna dežela – rimska Afrika – in pa dogodki po njegovem spreobrnjenju v krščanstvo sredi 4. stoletja. Rojen naj bi bil okrog leta 280, umrl pa je pred letom 386. Prejel je visoko izobrazbo tedanjega časa in postal najprej gramatik, kasneje tudi profesor retorike v Rimu, prejel je tudi položaj senatorja. Leta 354 je dobil spomenik na rimskem Trajanovem forumu kot priznani retorik,² o čemer priča Hieronimov *Chronicon*³. Hieronim ga opiše kot: "Victorinus, natione Afer, Romae sub Constantio principe rhetoricam docuit, et in extrema senectute, Christi se tradens fidei, scripsit adversus Arium libros more dialectico valde obscuros, et Commentarios in Apostolum." (*De vir. ill.* 101)⁴

Avguštin ga omenja v svojem delu *Confessiones*, kjer ga Simplicijan predstavlja kot zgled spreobrnjenja preko branja Svetega pisma.⁵

Marij Viktorin je namreč prehodil podobno pot od zavzetega rimskega retorja in neoplatoničnega filozofa, ki je sprva iskal načine, da bi krščanstvo zatrl, pa vse do spreobrnjenja v zrelih letih – ok. 355 – ko postane izvirni, plodoviti in nicejsko pravoverni krščanski filozof in teolog.

Njegovo miselno ozadje je bilo tako v latinski poganski retoriki, logiki in dialektiki, grški filozofiji in neoplatonizmu Plotina in Porfirija, predvsem pa – po spreobrnjenju – v Svetemu pismu. Marij Viktorin je znan kot prvi latinski ekseget in komentator Pavlovih del; pisma Galačanom, Filipljanom in Efežanom.⁶

DELA: TEOLOGIJA V VERZIH

V njegovem krščanskem delu opusa pa poleg več polemičnih, dogmatičnih in sistematskih del najdemo tudi *unikum* treh pesmi, himen v čast Sveti Trojici; *De Trinitate hymni* (PL 8, 1139d – 1146d). Natančen datum nastanka ni znan, morda so nastale celo pred trinitaričnimi traktati *Adversus Arium*,⁷ kar sproža zanimivo korelacijo med teologijo v prozi in teologijo skozi poezijo.⁸ Marij Viktorin tako ni ostal le filozof in teolog, temveč je znan kot eden izmed prvih krščanskih pesnikov.

V hvalnicah na poetičen način izrazi svoje teološko in filozofsko iskanje izraza prave trinitarične vere, tako glede odnosa med Očetom in Sinom (jasno zagovarja Kristusovo božanstvo in enobitnost z Očetom), kot tudi glede vloge Duha. Razloge za poetično ubesedenje oz. verzificiranje teološke doktrine lahko iščemo v samem značaju himnične poezije in trinitaričnega diskurza, ki sestoji vedno najprej v slavljenju Trojice, v osebnem molitvenem odnosu do Boga. Obenem pa je tudi posredovanje te ekstatične izkušnje Trojice Viktorinovim in tudi našim sodobnikom verjetno lažje preko poezije. V verzih bralec hitreje vzpostavi osebni odnos do presežnega, saj ga poezija ponese v odnos slavljenja.

Hvalnice niso pisane v klasičnih antičnih formah oz. metrumih. Prosti verz, ki v tretji himni najbolj očitno doseže tudi formalno poistovetenje s Trojico preko triadične strukture, spominja na psalmično poezijo.

Marij Viktorin je s svojim poetičnim delom gotovo med prvimi na latinskem Zahodu, ki je krščanski nauk ubesedil v verzih. S tem je pripomogel, da se je kasneje razvilo tudi bolj klasično in formalno določeno latinsko krščansko pesništvo in himnika (npr. Ambrozij Milanski, Hilarij iz Poitiersa, ...).⁹

Hymnus de Trinitate I: *Adesto, lumen verum*

Adesto, lumen verum, pater omnipotens deus.
Adesto, lumen luminis, *mysterium et virtus dei*.
Adesto, sancte spiritus, patris et filii copula.
Tu cum quiescis, pater es, cum procedis, filius, 5
In unum qui cuncta nectis, tu es sanctus spiritus.

Unum primum, unum a se ortum, unum ante unum, deus.
Praecedis omne quantum, nullis notus terminis.
Nihil in te quantum quia neque quantum ex te est.
Namque ex te natum unum gignit magis quantum quam tenet. 10
Hinc immensus pater est, mensus atque immensus filius.
Unum autem et tu pater es, unum quem genuis, filius.

Quod multa vel cuncta sunt, hoc unum est quod genuit filius,
Cunctis qui ὄντος semen est. Tu vero virtus seminis,
In quo atque ex quo gignuntur cuncta, *virtus quae fundit dei*, 15
Rursusque in semen redeunt genita quaeque ex semine.
Operatur ergo cuncta Christus, qui omnis est *virtus dei*.
Namque Christus, in quiete motus, est summus deus.
Atque ipse motus, *sapientia est et virtus dei*,

V prvi hvalnici Trojici, ki je najbolj filozofsko zaznamovana, spregovori o Trojici na zelo podoben način, kot je to storil v trinitaričnem traktatu v prozi *Adv. Ar. III*. Prva hvalnica ima celo še bolj trinitaričen značaj kot traktat. V hvalnici slavi triado / Trojico, ki je sestavljena iz dveh diad: Oče – Sin in Logos – Sveti Duh. Oče in Sin sta imenovana *biti* (esse) in gibanje (motus), medtem ko je gibanje povezano z Logosom in življenjem. Prva in zadnja kitica, začetek (v. 1–6) in sklep hvalnice (v. 74–78), govorita o tematiki Božje substance. Vmesno besedilo pa tudi formalno sledi prej omenjenima diadama: odnos med Očetom in Sinom (v. 7–49) in odnos med Sinom in Duhom (v. 50–73).

BESEDILO PRVE HVALNICE

Latinsko besedilo¹⁰ je vzeto iz kritične izdaje: Marii Victorini *Opera*, pars I, ur. P. Henry in P. Hadot, CSEL 83, Vindobonae: Hoelder-Pichler-Tempsky, 1971.

V slovenščino je že prevedena celotna druga hvalnica Trojici ter deli tretje.¹¹ Na tem mestu predstavljamo nov prevod, tokrat prve hvalnice *Bodi tu, resnična Luč / Adesto lumen verum*.

Prevedel in spremni komentar napisal:
Jan Dominik Bogataj

Hvalnica Trojici I: *Bodi tu, resnična Luč*

Bodi tu, resnična Luč, Oče vsemogočni Bog.
Bodi tu, Luč Luči, skrivnost in moč Boga.
Bodi tu, Sveti Duh, Očeta vez in Sina.
Ti, ko miruješ, si Oče; ko izhajaš, si Sin;
ki vse v eno spajaš, ti si Sveti Duh.

Prvo Eno, Eno iz sebe izšlo, Eno pred Enim, o Bog.
Predhodiš vse, kar se meri, noben konec te ne pozna.
Nič v tebi ni količina in tudi količina ni iz tebe.
Saj iz tebe Eno rojeno poraja več količine, kot ono jo obsega.
Od tod neizmeren je Oče, izmerjen in neizmeren je Sin.
Tudi ti sam, Oče, si Eno; Eno je Sin, ki ga rodiš.

Kar je mnogo ali vse, je Eno, kar je Sin rodil,
on seme je ὄντος za vse stvari. Ti pa si moč semena;
v njem in iz njega je nastalo vse, kar moč Boga razliva.
Nazaj se v seme vračajo vse stvari, ki so rojene iz semena.
Kristus torej deluje v vsem, saj je on vsa moč Boga.
Kristus je torej, kadar v spokojnem gibanju, najvišji Bog.
Tedaj pa, ko je gibanje, je modrost in moč Boga.

Nulla a substantia distans, quia quod motus hoc substantia est, 20
 Quique motus, quia in ipso atque ipse est,
Ex deo dictus deus, natus autem, quia motus est
 – Omnis enim motus natus est – unumque cum sit deus
 Ac dei motus, unus et idem existit deus.
 Tamen motus ipse, esse ut sibi sit hoc quod ipse motus est. 25
 Sed quia dei motus est, habet in se motum deum.
 Rursusque, isto ipso quia dei motus est, habet in se motum deus.
 In filio igitur pater est et in patre est ipse filius.

Sunt ergo singuli atque, in semet semper cum sint singuli,
 Hinc duobus una virtus, hinc una substantia est, 30
 Sed, patre dante, quae sibi fit filius substantia est.
 Esse enim prius est, sic moveri posterum,
 Non quo tempus illi adsit, sed in divinis ordo virtus est.
 Esse nam praecedit motum, re prius, non tempore.
 Hoc esse docti in deo memorant substantiam. 35
 Hic autem motus ortus est; nam gignit motum substantia
 Substantiaeque generatio, quid aliud quam substantia est.
 Ergo motus et patris est. Filius ergo eadem substantia.

Hunc λόγον Graeci vocarunt, intus in patre deum,
 Causa qui sit ad partem atque ad ortus omnium. 40
Nihil namque absque hoc creatum est, per hunc creata cuncta sunt.
 Hic λόγος, si Christus est et si λόγος vita est,
 Genitus λόγος a patre est. Est enim vivus deus.
 In quo, cum substantia deus sit deusque sit vita substantia,
 Genitus autem filius vita est, una est substantia, λόγος, deus. 45
 Indiscretus ergo semper, semper et alter simul,
 Missus mittenti par, et fons tamen manet,
 Semper discurrit, spargens vitas, missus ut flumen filius.
 Hinc substantia unum ambo, fons deus, flumen filius.

Sed quia in divinis substantia hoc idem quod vita est, 50
 Vitaque ipsa ipsa est sapientia, ut praecedit esse, cui inest
 Princeps ac simplex vivere, sic adest
 Intellegens sapiensque, semper cum praecedit vivere,
 Non quo praecedat quidquam alterum, neque quod sit
 omnino alterum,
 Sed quo progressu actuum sit ter triplex alterum. 55

Christus igitur actus omnis, actus, cum procedit filius,
 Actusque vita est, qua procedunt et creantur omnia,
 Fit idem doctor et magister, idem perfector spiritus,
 Seminatas saeculis animas inrigans scitis sophiae.
 Sophia autem cum sit Christus, idem Christus filius docet, 60
 Profectus patre patrem et Christum spiritus.
 Hinc patris cuncta Christus, hinc habet Christi cuncta spiritus.

Sic Christus medius inter parentem et sese alterum
 Spiritum implet parentem, dum esse praestat omnibus
 Atque esse cunctis vita est et hoc est quod in Christo *factum est*. 65
 Quid quia iungit ac salvat omnia ac docet verum deum,
 Christum sequentes, Christo renatos, sanctus iungit spiritus?
 Ergo Christus omnia, hinc Christus *mysterium*,
 Per ipsum cuncta et in ipso cuncta atque in ipsum omnia.
 Cuius altitudo pater est, ipse vero totus 70
 Progressu suo longitudo et latitudo patris est.
 Hinc Christus apparens saeculis ad profundum docendum
 idque arcanum
 Et intimum intus docendo, Christus occultus sanctus spiritus.

Omnes ergo unum spiritu, omnes unum lumine.
 Hinc singulis vera, hinc tribus una substantia est, 75
 Progressa a patre filio et regressa spiritu,
 Quia tres existunt singuli et tres in uno singuli.
 Haec est beata trinitas, haec beata unitas.

Nič ga ne ločuje od substance, ker je gibanje isto kot substantia;
 in on, gibanje, ker gibanje je v Bogu, je Bog,
 ker je gibanje, je imenovan Bog od Boga in rojen
 – vsako gibanje je namreč rojeno – ker sta Bog in gibanje Boga eno,
 biva eden in isti Bog.
 Vendar je gibanje sámo sebi biti, kakor je to, kar je sámo gibanje.
 Toda ker je gibanje od Boga, ima gibanje Boga v sebi.
 In obratno, Bog ima v sebi gibanje, prav tako ker je gibanje od Boga.
 Zatorej je v Sinu Oče in v Očetu sam Sin.

Sta torej dva posamezna, a vedno skupaj, čeprav sta posamezna.
 Tako je v obeh ena moč, zato ena substantia,
 vendar je Sin substantia po daru Očeta.
biti je prvotnejše, gibanje je poznejše;
 ne glede na čas, marveč za božanske reči velja lasten red.
 Biti torej predhodi gibanje, prvotnejše je dejansko, ne v času.
 To biti v Bogu učeni imenujejo substantia.
 Tu se je pojavilo tudi gibanje, saj substantia rodi gibanje;
 Ali je lahko rojevanje substance kaj drugega kot substanta?
 Torej je gibanje od Očeta. Sin pa je tedaj ista substantia.

Njega Grki imenujejo *Logos*, ki je znotraj Boga Očeta,
 in je vzrok začetka in nastanka vsega.
 Nič namreč ni bilo ustvarjeno brez njega, po njem je bilo vse ustvarjeno.
 Če je ta *Logos* Kristus in če je *Logos* življenje,
 je *Logos* rojen od Očeta. Je namreč živi Bog.
 Ker je Bog substantia in je Bog življenje, je v njem substantia.
 Rojeni Sin je prav tako življenje; torej sta *Logos* in Bog ena substantia.
 Vedno sta torej nerazdružljiva, a obenem vedno različna;
 Poslani enak je pošiljavcu, ki vendar ostane izvir.
 Poslani Sin pa se kakor reka stalno razliva in prši življenje.
 Tako sta oba – Bog izvir in Sin reka – eno v substanci.

Vendar ker je v božanskih rečeh substantia isto kot življenje,
 življenje sámo pa je modrost sáma, tako da *biti*, ki to vsebuje, predhodi,
biti v sebi obsega prvo in preprosto življenje, zato predhodi vse.
 Ker ima živeti vedno prvo mesto, *biti razumen in biti moder* tako
 pristopi, da eno ne predhodi pred drugim niti da bi bilo eno
 povsem drugačno,
 ampak da je, ko se odvijajo dej, tu trikrat trojna drugačnost.

Kristus je torej ves dej: dej, ko izhaja kot Sin,
 in dej je življenje, po katerem vse izhaja in je ustvarjeno vse.
 Isto postane učitelj in voditelj, isto Duh dovršitelj,
 ko duše, posejane v vekih, zaliva z razumevanjem modrosti.
 Ker je Kristus modrost, isti Kristus Sin kot izhajajoči od Očeta
 razkriva Očeta in Duh razkriva Kristusa.
 Tako ima Sin vse Očetovo, Duh pa ima vse Sinovo.

Kristus je na sredini med Očetom in drugim od sebe,
 Duhom, deluje kot roditelj, ko vsemu podarja biti.
 Biti pa pomeni, da ima vse življenje; in to je, kar je nastalo v Kristusu.
 Ker to združuje, ker vse rešuje in razkriva pravega Boga,
 Sveti Duh združuje tiste, ki sledijo Kristusu, ki so v Kristusu prerojeni.
 Torej Kristus je vse, zato je Kristus skrivnost.
 Po njem je vse in v njem je vse in zanj je vse.
 Njega visokost je Oče, on sam pa je v svojem izhajanju
 ves dolgost in širokost Očeta.
 Zato se Kristus je pokazal vekom, da je globočini odkrival
 skrivnostnost; in ko je notranjost od znotraj učil,
 se Kristus je skril kot Sveti Duh.

Vsi so torej eno v Duhu, vsi so eno v luči.
 Za vsakega je prava in za tri je substantia ena sama,
 izhajajoča od Očeta do Sina, vračajoča se po Duhu,
 saj trije obstajajo vsak zase, in trije v enem so vsak zase.
 To je blažena trojica, to blažena je enost.

1. Najsodobnejša bibliografija izdaj dela Marija Viktorina in študij o njem: Stephen Cooper, *Marius Victorinus' Commentary on Galatians*, Oxford: University Press, 2005, 370–403 in *Opere teologiche di Mario Vittorino*, prev. Claudio Moreschini, Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese, 2007, 97–102.
2. Henri-Irénée Marrou, "La Vie intellectuelle au forum de Trajan et au forum d'Auguste", *Mélanges d'archéologie et d'histoire*, 49 (1932), 93–110.
3. "Victorinus rhetor et Donatus grammaticus praeceptor meus Romae insignes habentur. E quibus Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit", prim. tudi Avguštin, *Izpovedi*, 8. 2. 3.
4. Viktorin, po rojstvu Afričan, je učil retoriko v Rimu pod cesarjem Konstancijem, se v pozni starosti spreobrnil v vero v Kristusa in v dialektičnem slogu ter težko razumljivem jeziku napisal knjige proti Ariju ter *Komentarje k apostolom*. Op. ur. *Izpovedi*, 8. 2. 4.
6. *Marii Victorini opera pars II: opera exegetica*, Franco Gori, ur., CSEL 83/2, Vindobonae: Hoelder-Pichler-Tempsky, 1986.
7. Paul Henry, "The 'Adversus Arium' of Marius Victorinus, The first systematic exposition of the doctrine of the Trinity", *The Journal of Theological Studies: New Series*, 1/1, April 1950, 42–55.
8. Miran Špelič in Jan Dominik Bogataj, *Theo-poetry of Marius Victorinus between East and West*, Marius Victorinus Conference 2017, Prague: Villa Lanna (14. 9. 2017).
9. Prim. J. den Boeft in A. Hilhorst, *Early Christian Poetry: A collection of Essays*, Leiden; New York; Köln: Brill, 1993.
10. Izvirno latinsko besedilo: PL 8, 1139d – 1142b; A Locher, *Marii Victorini Afri Opera Theologica*, Leipzig: Teubner, 1976. Dela Marija Viktorina so dostopna tudi v drugih jezikih, npr. francoska izdaja Marius Victorinus, *Tratités théologiques sur la Trinité*, Sch 68, prev. Pierre Hadot, Paris: Cerf, 1960.; italijanska *Opere teologiche di Mario Vittorino*, prev. Claudio Moreschini, Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese, 2007.; angleška Marius Victorinus, *Theological Treatises on the Trinity*, prev. Mary T. Clark, Washington: The Catholic University of America Press, 2001.; poljski prevod himen Hymny o Trójcy Swietej, prev. Tomasz Stępień, *Theologica Varsaviensia* 37/2, 1999, 7–26. ...
11. *Zgodnjekrščanska latinska poezija*, prevod in komentarji Miran Špelič, Ljubljana: Mihelač, 1998.

